

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ראיית מומים ביום טוב

(כ"ה ב') **משנה:** בכור (בזמן הזה, שאינו נשחט בלא מום¹) שנפל לבור (וירא פן ימות שם) - (1) רבי יהודה אומר: ירד מומחה ויראה (מום שהיה בו אתמול); אם יש בו מום (קבוע), יעלה וישחוט (ואינו מוקצה, שמאתמול דעתו עליו). ואם לאו, לא ישחוט. (2) רבי שמעון אומר: כל שאין מומו ניכר מבעוד יום, אין זה מן המוכן.²

(כ"ו א') במאי קא מפלגי? (ומסיק) ברואין מומין קמפלגי. דרבי יהודה סבר רואין מומין ביו"ט, ורבי שמעון סבר אין רואין מומין ביו"ט (ונחשב כיושב ודן דין, שאסור).

תנו רבנן: בכור תם שנפל לבור, רבי יהודה הנשיא אומר: ירד מומחה ויראה, אם יש בו מום (הידוע שהיום לא נעשה), יעלה וישחוט. ואם לאו (אלא נפל בו מום היום, אפילו העלהו), לא ישחוט. אמר לו רבי שמעון בן מנסיא: הרי אמרו³ אין רואין מומין ביום טוב. כיצד? נולד בו מום מערב יום טוב, אין מבקרין אותו (לכתחילה) ביום טוב (אבל אם עבר ובקרו, שוחטו⁴). נולד בו מום ביום טוב, רבי שמעון אומר: אין זה מן המוכן (ואפילו עבר ובקרו, לא ישחוט, שהוא כמתקנו לגמרי). ושון (רבי יהודה ורבי שמעון) שאם נולד הוא ומומו עמו, שזה מן המוכן.⁵

(כ"ז א') אמי ורדינאה חזי בוכרא (רואה בכורות) דבי נשיאה הוה. ביומא טבא לא הוה חזי. אתו ואמרו ליה לרבי אמי. אמר להו: שפיר קא עביד דלא חזי.

(ומקשה) איני? והא רבי אמי גופיה חזי! (ומתרץ) רבי אמי כי חזי, מאתמול הוה חזי, וביום טוב שיולי קא משייל היכי הוה עובדא.

(כ"ז ב') כי הא דההוא גברא (כהן) דאייתי בוכרא לקמיה דרבא, אפניא דמעלי יומא טבא. הוה יתיב רבא וקא חייף רישיה. דלי עיניה (נשא עיניו) וחזייה למומיה. אמר ליה: זיל האינדא ותא למחר. כי אתא למחר אמר: היכי הוה עובדא? אמר ליה: הוה שדיין שערי בהך גיסא דהוצא, והוה איהו באידך גיסא (שעורים היו מושלכות מעבר לגדר, והבכור היה מעברו השני). בהדי דבעי למיכל, עייל רישיה, ופרטיה הוצא לשפותיה (קרע שפתיו). אמר ליה: דלמא את גרמת ליה? אמר ליה: לא.

(ומבאר) ומנא תימרא דגרמא אסור? **דתניא:** "וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבַח... כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ"⁶, אין לי אלא שלא יהיה בו מום. מניין שלא יגרום לו על ידי דבר אחר, שלא יביא בצק או דבלה, ויניח לו על גבי האוּזן, כדי שיבוא הכלב ויטלנו? תלמוד לומר: "כָּל מוֹם", אמר "מום", ואמר "כָּל מוֹם".

¹ מפני שקדשים הוא, דמאליו הוא קדוש, והשוחטו כשהוא תם, הוי שוחט קדשים בחוץ, וענוש כרת. רש"י.

² לאו משום מוקצה אסר ליה, דהא לית ליה מוקצה. אלא לפי שמתירו ביום טוב נראה כמתקנו, דהוה ליה כדן דין דגזור ביה משום שבות. והכי קאמר: אין התרתו היתר ואינו מוכן להכשר. רש"י.

³ רבותינו, דורות שלפנינו, אין רואין מומין, דר' שמעון בן יוחי מדורות שלפניהם היה, ורבי תלמידו היה, כדאמר במסכת עירובין (צ"א א') ובמסכת שבת (קמ"ז ב'). הרי שנחלקו, וניזיל לחומרא! על פי רש"י.

⁴ שהרי אינו מתקן כל כך, שקרוב היה בין השמשות להיות מתוקן, שלא היה מחוסר אלא ראיית חכם.

⁵ שאין בזה משום תיקון ומשום דין, שלא היתה בו חזקת איסור מעולם. רש"י.

⁶ ויקרא, פרשת אמור, כב,כא.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

טעם איסור ראיית מומין ביום טוב: הרמב"ם כתב, "וכן בהמת קדשים שנולד בה מום ביום טוב - הואיל ולא היתה דעתו עליה מערב יום טוב, אסור לשחטה ביום טוב. לפיכך אסור לראות מומין קדשים ביום טוב, גזירה שפמא יתירן החכם במומן, ויבוא זה לשחט בו ביום." **ורש"י** ור"ן ביארו הטעם, שהוא כמתקן וכדן את הדין.⁷

נולד הוא ומומו עמו, ועבר וביקרו: כתב הר"ן, ואע"ג דקיימא לן כרבי שמעון, אמרינן בגמרא שאם נולד ומומו עמו, שזה מן המוכן, כלומר שאם עבר וביקרו מבוקר ושוחטו לכתחלה, ואין בו משום תיקון ולא משום דין, מאחר שלא היתה בו חזקת איסור מעולם. ומיהו דוקא דיעבד, אבל לכתחלה לא מבקרינן ליה. וכן פסק השו"ע.⁸

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תצח)

ט. בכור בזמן הזה, שאינו יכול לשחטו בלא מום, אין חכם יכול לראותו ביום טוב אם יש בו מום; ואפלו אם עבר וראהו ומצא שיש בו מום, אינו יכול לשחטו. אבל אם נולד במומו ועבר וראהו, נשחט על פיו. ואם ראה המום מערב יום טוב, וראה שהוא מום שראוי לשחט עליו, יכול לחקור עליו ביום טוב אם נפל בו המום מאליהו, ומתירו. הגה: ואם נפל בכור לבד, אסור להעלותו דהא אינו ראוי לשחטו, אלא עושה לו פרנסה במקומו (רמב"ם פ"ב).

י. אותו ואת בנו שנפלו לבד, מעלה את הראשון על מנת לשחטו ואינו שוחטו, וחוזר ומערים ומעלה את השני, רצה זה שוחט, רצה זה שוחט.

(יו"ד, הלכות בכור בהמה טהורה, סימן שיג)

א. אסור להטיל מום בבכור; אפלו לגרם לו מום, כגון לתן דבלה על גפי אָזְנוֹ כְּדִי שִׁיטְלֶנָה הַכֶּלֶב מִשֶּׁם וְיִקְטֹעַ אָזְנוֹ עִמָּה וְכִיּוּצָא בְּזֶה, או שאומר לגוי להטיל בו מום. ואם עשה מום בידים או בגרמיתו, אין שוחטין אותו על ידו עד שיפול בו מום אחר מעצמו. ואם מת, אין קונסין בנו אחריו, אלא שוחטין אותו על ידו.

דברים שראויים רק בחלק מהשבת

(כ"ו ב') בעי מיניה הלל מרבא: יש מוקצה לחצי שבת, או אין מוקצה לחצי שבת (אם הוקצה בחציו, האם נחשב מוקצה לכל השבת)?

(ומברר) היכי דמי?⁹ אי דאחזי בין השמשות, אחזי. אי דלא אחזי, לא אחזי.

לא צריכא, דאחזי, והדר אדחי, והדר אחזי. מאי¹⁰?

אמר ליה: יש מוקצה.

⁷ מקורות: ר"ן (יד א ברי"ף, ד"ה אין זה מן המוכן). רמב"ם (הל' שביתת יום טוב ב,ג). וראה ראב"ד (הל' ד).

⁸ או"ח תצח,ט. מקורות: ר"ן (יד ב ברי"ף, ד"ה ואע"ג).

⁹ מכדי סתם מוקצה היינו גרוגרות וצמוקין, שמעלה אותן על מנת ליבשן, ומוקצה אותן לכך ומשמתחילין ליבש, אין ראויין לאכילה עד שייבשו לגמרי, והא חצי שבת דקא אמרת, היכי מספקא לך. רש"י.

¹⁰ לא צריכא, דאחזו בין השמשות, ואדחו בשבת, שנפלה עליהן גשמים ותפחו, והדר אחזו ששזפתן השמש, וקא מיבעיא לן הך שעתא דאתקצו, מי אסרה להו כולי יומא או לא. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

איכא דאמרי, אמר ליה: אין מוקצה לחצי שבת.

תא שמע, היה אוכל בענבים והותיר, והעלן לגג לעשות מהן צמוקין, בתאנים והותיר, והעלן לגג לעשות מהן גרוגרות, לא יאכל מהן עד שיזמין מבעוד יום. וכן אתה מוצא באפרסקין, ובחבושין, ובשאר כל מיני פירות.

היכי דמי? אי דחזו, למה ליה הזמנה? אי דלא חזו, כי אזמין להו מאי הוי? וכי תימא דלא ידע אי חזו אי לא חזו, והאמר רב כהנא: מוקצה שיבש, ואין הבעלים מכירין בו (אין הבעלים יודעים שיבש, שלא בדקוהו מבעוד יום, ולמחר מצאוהו שיבש היה מאתמול), מותר. אלא לאו דחזו ואדחו והדר אחזו, ואי אמרת אין מוקצה, למה להו הזמנה?

(ודחי) אלא מאי, יש מוקצה (לחצי שבת)? כי אזמין להו מאי הוי?

לא צריכא (לברייתא לומר שצריך הזמנה, אלא באופן), דאחזו ולא אחזו, דאיכא אינשי דאכלי, ואיכא אינשי דלא אכלי. אזמין, גלי דעתיה. לא אזמין, לא גלי דעתיה.

אמר רבי זירא: תא שמע מפולין ועדשים. דהא פולין ועדשים, מעיקרא חזו לכוס. שדינהו בקדרה, אדחו להו. גמר בשוליהו, חזו להו.

(כ"ז א') אמר ליה אביי: ולטעמין, תקשי לך קדרות דעלמא, דהא סתם קדרות דעלמא בין השמשות רותחות הן, ולאורתא אכלינן מינייהו! אלא, גמרו בידי אדם לא קא מבעיא לן (שכיון שבידו לתקנו בו ביום, אינו מקצה אותו מדעתו מפני דחייתו). כי קא מבעיא לן, גמרו בידי שמים (על ידי חמה. דכיון שאין בידו לתקנו, מסח דעתיה מיניה).

שיטות הראשונים

מוקצה לעניין אכילה ולעניין טלטול: כתבו רא"ש, רשב"א, וריטב"א, דהא דמיבעיא לן אם יש מוקצה לחצי שבת, דוקא במוקצה לאכילה; אבל במוקצה לטלטול, פשיטא שאין מוקצה לחצי שבת, ורק אם היו עליו (מעות וכיו"ב) כל בין השמשות, אמרינן מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכוליה יומא.⁴¹ וכן פסק השו"ע.⁴²

מוקצה לחצי שבת: כתב רשב"א, דלעניין הלכתא, קיימא לן כלישנא בתרא, דאמר ליה אין מוקצה לחצי שבת, דבדרבנן הולכין להקל. ואפילו גמרו בידי שמים, ואין צריך לומר גמרו בידי אדם. וכן פסקו רז"ה, ראבי"ה, רא"ש, ר"ן, וריא"ז. ואילו בעל העיטור כתב דלא איפשיט, ולחומרא. וכן הכריע המאירי, וכתב שהרבה מפרשים נוטים בה להחמיר. ורי"ף ורמב"ם השמיטו דין זה.⁴³ והשו"ע פסק להקל.⁴⁴

⁴¹ מההוא דתנן (שבת קכ"ח ב') כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו. ותניא בפרק כירה (מ"ג א') מותר לטלטלו כשאין עליו. והוא שלא היו עליו כל בין השמשות. ועוד דקאמר התם (מ"ד א') אמר רב מיטה שיש עליה מעות אסור לטלטלה אין עליה מעות מותר לטלטלה. והוא שלא היו עליה כל בין השמשות. רא"ש.

⁴² אור"ח שי"ג, מקורות: רשב"א וריטב"א (שבת מ"ג א', ד"ה והתניא). רא"ש (ביצה פ"ג, ס' ז).

⁴³ הר"ה הקשה על השמטת הרי"ף. והרא"ש כתב שלכך השמיטה, משום שפסק לקולא בדרבנן. הרי"ף ורמב"ם השמיטו כל שלושת הדינים: מוקצה לחצי שבת, ומוקצה שיבש, והך דאחזו ולא אחזו. ור' רז"ה.

⁴⁴ אור"ח שי"ג, ולגבי טלטול סכין מילה בשבת, לאחר שמל בו, דנו הפוסקים ראה משנ"ב (ס"ק טו). מקורות: רז"ה (יג א ברי"ף, ד"ה והא). רשב"א (עבוה"ק, בית מועד, ה; ח' כ"ו ב', ד"ה אי דלא). ראבי"ה (חלק ג, הל' יום טוב ס' תשסו). רא"ש (ס' ז). ר"ן (יד ב ברי"ף, ד"ה גרסי). בעל העיטור (עשרת הדיברות, הלכות יום טוב, מחלוקת ג). מאירי (כ"ו ב', ד"ה נחלקו). שבולי הלקט (סדר עצרת סימן רמח,

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
כ תשרי תשפ"ב
מסכת: ביצה | פרק: ג | דף: כ"ו

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שי)

- ג. בין באסור אכילה בין באסור טלטול כל דבר שהיה ראוי בין השמשות, אם ארע בו דבר שנתקלקל בו ביום וחרו ונתקן בו ביום, חזר להתירו; אבל דבר שהקצה בין השמשות, אסור כל היום.
- ד. גרוגרות וצמוקים שהיו מקצים, וכשהגיע בין השמשות כבר נתיבשו והם ראויים לאכילה, אף על פי שלא ידעו הבעלים באותה שעה שנתבשו, ואחר כך נודע להם שבין השמשות כבר היו יבשים, מתיר.
- ה. גרוגרות וצמוקים דחזו ולא חזו, דאיכא אינשי דאכלי ליה ואיכא דלא אכלו ליה, אי אומניה, נפק ליה מתורת מקצה; ואי לא, לא. אבל אם אינם ראויים והזמינם, הזמנה לאו מלתא היא.

ושם הובאו שתי השיטות).